

Het uitverkiezingslampje. De Dordtse Leerregels en de wereldkerk

Lezing voor het Reformatie Instituut Dordrecht, Trinitatiskapel, Dordrecht, 23 maart 2012

Dr. Ewald Mackay

Sliedrecht

Als kind werd ik gefascineerd door het groene lampje boven het orgel van onze kerk in Sliedrecht. Ik noemde dit lampje het plekkenlampje. Wie een plek in de kerkbanken huurde kon meteen gaan zitten. Wie dat niet deed moest wachten tot het lampje ging branden en mocht dan gaan zitten. Iemand van buiten moet geheel bevreesd zijn geweest door een kerk waarin sommigen zaten en anderen stonden en dan plotsklaps gingen zitten.

Zelf bedacht ik onder een preek nog een ander lampje, een lampje dat bij iedereen in de kerk stond op een soort ijzeren staaf. Dat was het uitverkiezingslampje. Ik vroeg me af bij wie het zou gaan branden — dat waren de uitverkorenen - en bij wie niet — dat waren de verworpenen. 's Nachts sliep ik niet van het nadenken over de vraag of het lampje ook bij mij zou gaan branden. Ik werd er bijna gek van. De vraag naar de uitverkiezing heeft een groot deel van mijn leven beheerst. Ik las en herlas de Bijbel en daarnaast de Dordtse Leerregels, in de stille hoop dat het geloof ook voor mij zou zijn maar in de vrees dat dit niet zo zou zijn. Ik heb nachten lang opgezeten en durfde niet te gaan slapen uit angst dat ik dan dood zou gaan zonder bekeerd te zijn.

Bij degenen die aan het avondmaal gingen zou het lampje gaan branden, hoewel dat niet zeker was want over de staat van sommigen die aangingen werd ook wel getwijfeld. Ergens was het zelfs beter om niet aan te gaan maar wel het ontzag van de mensen te hebben. Zo iemand had 'een lampje op zijn rug'.

In mijn familie ging vrijwel niemand aan het avondmaal en ik kon niet begrijpen dat dan bijna heel mijn familie blijkbaar niet of nog niet verkoren was. Alleen mijn grootvader ging aan het avondmaal, althans af en toe, en op een gegeven moment helemaal niet meer. Toen hij bijna 90 jaar was geworden en ziek werd, ging ik voor de laatste keer naar hem toe. Ik zat bij hem en op een gegeven moment, na een grote schroom te hebben overwonnen, vroeg ik hem: 'Opa, hebt u nu vrede met Ood?' Hij begon te huilen en zei na lange tijd uiteindelijk: 'Ewald, ik kan er toch ook geen nee op zeggen'. Na negentig jaar zoeken in dubbele ontkenning spreken over Gods verkiezende liefde.

Ziedaar mijn oerwereld. De uitverkiezingsproblematiek heeft daarin een immense rol gespeeld. Over geen enkel ander probleem heb ik zolang nagedacht als dit probleem. En vanavond moet ik dan spreken over deze kwestie vanuit het perspectief van De Dordtse Leerregels (hierna afgekort als DL) en de wereldkerk. Ik vind dit niet makkelijk en al helemaal niet in het bestek van een kwartier. Ik wil het toch proberen en wel vanuit mijn eigen Sitz im Leben, zoals ik die zojuist geschetst heb. Ik doe dit in de vorm van een tweeluik.

Het eerste luik gaat over De wereldkerk en Dordrecht. Ik draai hier zoals u bemerkt de volgorde om! De wereldkerk heeft mij namelijk geleerd om anders naar Dordt te kijken dan ik vanuit mijn Sitz im Leben deed. Pas in het tweede luik kijk ik dan naar de betekenis die Dordt voor de wereldkerk heeft of zou kunnen hebben. De omweg is hier de kortste weg.

1. De wereldkerk en Dordrecht

Mijn worsteling met geloof en verkiezing heeft er toe geleid dat ik me vanaf de lagere school ben gaan verdiepen in de vragen hierover. Ik ben boeken gaan lezen en op de middelbare school vooral ook de bronnen zelf. Daarna ben ik gaan reizen en heb kennis gemaakt met de wereldkerk. En mijn grote en bevrijdende ontdekking was hier dat de wereldkerk mij leerde om Dordt en de uitverkiezing in een leefbaar licht te verstaan.

Voor mij was dat mogelijk, omdat ik naar de middelbare school en de universiteit kon gaan en daarmee de instrumenten in handen kreeg om zelf tot de bronnen te gaan. Voor wie dit niet mogelijk is — vele eenvoudige zielen in de vele reformatische kerken — functioneert een bepaalde prediking over de uitverkiezing en de DL maar al te vaak als een verpletterende hamer die ons hele leven kan bepalen en in grote doodsangst en stervensangst kan doen uitmonden.

Voor mij betekenden deze ontdekkingen van de bronnen werkelijke bevrijdingen. Pas daarna lukte het mij om betrekkelijk open en onbevangen weer terug te keren tot mijn eigen bronnen en die vanuit dit nieuwe licht te gaan lezen. Vanwege het belang van die zoektocht wil ik drie 'reizen' naar de bronnen van de wereldkerk kort schetsen:

a. Egypte

Tijdens mijn studie ging ik, in 1986, naar Egypte. Ik verbleef daar op een zeker moment in het klooster van Bishoi in de Wadi el Natrun. Van de gastenpater hoorde ik dat in diezelfde week ook de Koptische patriarch Shenoeda III daar verbleef (hij is vorige week zaterdag 10 III 2012 overleden). Ik vroeg of ik hem mocht spreken en dat was goed. We hebben daar midden in de woestijn een lang gesprek gevoerd en ik had een tijdsoverstijgende ervaring. Ik zag in één beeld de Kerk van alle tijden: Mozes in de woestijn, Christus op de vlucht naar Egypte, Markus die het Evangelie onder de Kopten bracht, Athanasius en velen na hem en Shenouda III als late opvolger van de evangelist Markus. Eens en voorgoed ontdekte ik toen de *katholiciteit* van de kerk. Het gaat om de wereldkerk. Vanuit het perspectief van de wereldkerk moet je kijken naar de landelijke of plaatselijke kerk. Dat behoedt je voor al te lokaal kijken en lokale perspectieven. De wereldkerk is de kerk van de apostelen van Christus. In vijf patriarchaten heeft zij zich gevormd in de eerste eeuwen na Christus:

Jeruzalem, Antiochië, Alexandrië, Constantinopel en Rome. Vanuit deze vijf centra is het evangelie verder verbreid: van Constantinopel ging het naar Rusland, wij vallen onder het Romeinse patriarchaat, enz.

De wereldkerk heeft het Woord Gods, de apostolische successie, de vroegchristelijke kerkvaders, de liturgie en de symboliek: de drie algemene belijdenissen - het Apostolicum, Nicea en Athanasius. Deel van de inhoud van dit Credo is de *eenheid van de Kerk*. Een credo is alleen gezaghebbend als het universeel of algemeen en conciliair is vastgesteld. Dat katholieke perspectief van de ene Kerk is sindsdien mijn perspectief van waaruit ik naar de plaatselijke of landelijke kerk kijk. We moeten Dordt verstaan vanuit katholiek perspectief!

b. Augustinus

Augustinus kennen we als de theoloog die de uitverkiezing een belangrijke plaats in zijn theologie geeft. Hij is de theoloog van de strijd tegen Pelagius. Binnen de Reformatie heeft hij een hoog gezag en we beschouwen hem zelfs als 'geheel van ons' ('totus noster'). Ik las hem vanuit de hierboven genoemde *Sitz im Leben*, tot ik op een gegeven moment een brief van Augustinus onder ogen krijg, waarin hij zich tegen een andere bisschop beklagt over het feit dat een aantal jongens — zo te zien van rond de twaalf — terwijl ze deelnemen aan het avondmaal, zit te praten. Hè? Dacht ik, hoe kan dit? Ik ben me gaan verdiepen in de geloofspraktijk van Augustinus, onder meer aan de hand van het prachtige boek van Frits van der Meer,

Augustinus de zielzorger. Ik ontdekte dat de verkiezingsleer bij Augustinus heel anders functioneerde dan bij ons: niet als verpletterende hamer maar als *de ratio* van Gods vertroostende genade en liefde temidden van een eenvoudige, natuurlijke wijze van spreken over de oproep tot geloof. God kiest de Kerk en daarbinnen stroomt het heil rijkelijk en toegankelijk. Augustinus is hier werkelijk een 'zielzorger'. De eenvoud van Augustinus is hier niet veel anders dan we die in het *Nieuwe Testament* aantreffen: Christus roept op tot het geloof dat Hij slechts kan schenken. Het antwoord is dan slechts: 'Ik geloof, Heere, maar kom mijn ongelovigheid te hulp'.

Bij Augustinus en in heel de vroege kerk ontdekte ik aldus een heel andere *geloofspsychologie* dan die van mijn wereld! Vanuit deze gezonde geloofspsychologie van de vroege Kerk licht de uitverkiezing op als een lichtspoor in plaats van als een donker ravijn. Foute psychologie kan *pathologie* worden. Goede psychologie kan bevrijden! We moeten Dordt lezen vanuit een gezonde geloofspsychologie!

c. Klassieke theologie

Vooraf in mijn proefschrifttijd ontdekte ik, via de inmiddels niet alleen figuurlijk maar ook letterlijk Dordtenaar geworden Antonie Vos, de klassieke theologie van de vroege kerk, de middeleeuwse en de gereformeerde scholastiek. Wie de DL goed wil lezen moet heel goed weten wat dit denken inhoudt en behelst.

De kern van heel de klassiek-christelijke theologie is dat zij tegenover het Griekse determinisme of noodzakelijkheidsdenken stelt dat de werkelijkheid structureel niet deterministisch en niet-noodzakelijk is. Alleen God zelf is een noodzakelijk bestaand, eeuwig wezen. Hij schept op grond van Zijn wil, vanuit het motief der Liefde, deze wereld als een gewilde en beminde wereld. Deze wereld kenmerkt zich door haar vrijheid en openheid: zij is contingent en niet noodzakelijk. Gods willen en handelen met betrekking tot ons in deze wereld is evenmin noodzakelijk. Als God iets wil dan is dat wel onveranderlijk: wat Hij wil dat doet Hij ook. Onveranderlijkheid is echter niet hetzelfde als noodzakelijkheid: God had immers ook iets anders kunnen willen.

Binnen deze theologie is door de eeuwen heen een zeer verfijnd instrumentarium ontworpen met behulp waarvan men de problematiek van de verkiezing probeert te begrijpen. Als je de scholastiek niet goed kent, kan de taal van de scholastiek heel gemakkelijk ontaarden in een logica van de koude grond: onveranderlijke wilskeuze wordt dan snel een noodzakelijke noodlottigheid.

De klassieke theologie heeft zichzelf in de tijd van de historische revolutie (het ontstaan van een geschiedwetenschap en historisch besef, gedurende de periode van de zeventiende tot en met de negentiende eeuw) historisch op diepte kunnen brengen. Vanuit een goed historisch besef kun je de zeventiende eeuw als de context van de DL eerst goed begrijpen. Dat is een context zonder avondmaalsmijding en met een gezonde geloofspsychologie. Daarom moeten we Dordt vanuit een goede logica en een juist historisch besef lezen!

Aldus ben ik de wereldkerk dankbaar dat zij mij, althans naar ik hoop, goed katholiek, psychologisch gezond en historisch-logisch leerde denken. De omweg is hier de kortste weg. Zij voert ons van Sliedrecht via Alexandrië naar Dordrecht! Misschien kan Dordt daarna en op haar beurt iets terug schenken aan de wereldkerk!

II. Dordrecht en de wereldkerk

Ik wil nu naar Dordt kijken vanuit de drie genoemde ontdekkingen en verwoorden wat Dordt volgens mijn interpretatie en evaluatie dan inhoudt en waarin ze betekenis kan hebben voor de wereldkerk.

a. De katholiciteit van Dordrecht

De problematiek van de DL is inhoudelijk gezien universeel en katholiek: ze gaat over de raadselachtigheid van het feit dat vele mensen blijkbaar niet geloven en vele anderen blijkbaar wel. In Oude en Nieuwe Testament en in de tijden daarna is dit de aangrijpende realiteit voor iedereen die zijn ogen open heeft. De Kerk van alle tijden en plaatsen heeft hierover nagedacht, eerst eenvoudig en naturel en later meer theologisch en 'sophisticated'. *Dordt zet deze traditie voort* vanuit het front van de vroegmoderne tijd. Dat front wordt hier dan beheerst door de remonstranten. Zij stellen dat God mensen verkiest vanuit vooruitgezien geloof. Dordt stelt hier tegenover de verkiezing van een aantal mensen, op grond van Gods onveranderlijke wil en niet op grond van iets in de mens zelf. Tegenover autonomie plaatst Dordt heteronomie. Op zichzelf is deze positiebepaling, wanneer zij zuiver wordt gezien vanuit het front van de remonstranten — die zich op de synode zeer aanvallend en uitdagend opstelden — psychologisch niet ongezond of problematisch. De Kerk heeft altijd al wel iets dergelijks beleden. Wanneer zij echter een heel andere werking gaat krijgen in de latere tijd — vooral vanaf de negentiende eeuw — dan kan Dordt echter ineens een verpletterende werking gaan krijgen. Dan kun je hier gemakkelijk in lezen dat God als een loterij-spelleider in pure willekeur balletje 315 door het gat laat vallen en de rest niet.

Waar de problematiek van de verkiezing inhoudelijk gezien universeel en katholiek is, is het in formele zin echter wel de vraag wat de status van de Dordtse synode is. De DL hebben samen met de Heidelberger Catechismus en de Nederlandse Geloofsbelijdenis de status van belijdenisgeschrift. Maar Dordt is, hoewel er vele buitenlandse gasten waren en er een wijds Europees perspectief en invloedsgebied was, nationaal protestants en niet wereldwijd katholiek. Dordt speelt zich historisch gezien af tegen de achtergrond van de breuk van het Romeinse patriarchaat in de zestiende eeuw en de vorming van nationale staten sindsdien. Uiteraard snap ik dat Dordt zich niet bezig hield met, bijvoorbeeld, Alexandrië, maar vanuit het perspectief van vanavond, dat het perspectief der wereldkerk is, is het wel essentieel om dit, in evaluatieve zin, achteraf, op te merken. Volgens mij ligt hier namelijk een heel serieus probleem. In de praktijk functioneert de Dordtse confessio als een credo, maar mag dat eigenlijk wel?

Ook de vorm van de DL en de andere twee belijdenisgeschriften versterkt dit punt: Waar qua vorm credo's zich kenmerken door hun samengebalde beknoptheid van 12 korte zinnen hooguit, is daarvan hier bepaald geen sprake.

Misschien dat we de status van de Belijdenisgeschriften vanuit het perspectief der catholica moeten herformuleren. Daarmee verandert er wat mij betreft in feite niet zo veel, we worden alleen wat bescheidener en zijn meer in lijn met de katholiciteit der kerk. Dordt wordt dan, ondanks dat de kerk gescheurd is, toch katholieker!

Juist dan kan de DL naar inhoud en vorm gezien worden als een zeer uitgewerkte bijdrage aan de wereldkerk. In weinig landen is deze verkiezingsproblematiek dieper gepeild dan in ons land. In weinig andere tradities dan de protestantse traditie in Noordwest-Europa is de genade dieper gevat: waar is het mooier verwoord dan in de woorden van Versteeg: 'gerechtigheid als geschenk'. Blijkbaar heeft deze diepte met onze wezensaard te maken: een zekere vorm van ernst nemen met de vragen van vrijheid en genade, die botsen op onze Germaanse noodlotsgenen! (Helaas zijn vanuit de latere, onjuiste lezing van Dordt die Germaanse noodlotsgenen weer teruggekeerd in de vorm van de uitverkiezingspathologie van sommige reformatorische kerken!).

Hier kan Dordt aan de wereldkerk wellicht ook meer diepte geven, waar de wereldkerk ons weer andere dingen leert! Elk volk heeft zijn eigen duister maar ook zijn eigen licht! Als vandaag iets nodig is, dan is het diepgang. Ook de Dordtse *catholica* is een schip met diepgang zonder dat de diepgang haar leden verplettert en het schip op de rotsen doet splijten: zuiver gezien is zij een *arke der vertroosting*!

b. De psychologie van Dordrecht

De DL moet je vanuit een gezonde psychologie van de Kerk lezen. Zij is dan in feite heel positief en in ieder geval oneindig veel positiever dan ik meemaakte en dan nog steeds velen meemaken in de reformatorische wereld. Historisch gezien is de DL net zo positief als de vroege kerk. Blijkbaar kiest God Israël. Blijkbaar kiest hij de Kerk. De Kerk is in principe de Kerk der gelovigen: in het Nieuwe testament en in de eeuwen daarna wordt zij altijd zo aangesproken! Christus is de grond van deze verkiezing. In Hem wordt zij gekozen en geldt: 'de weg is naar u toegekomen' (Augustinus). In de zestiende en zeventiende eeuw was er een gezonde geloofspraktijk. Er was geen avondmaalsmijding zoals die later ontstond. Als het kind van gelovige ouders sterft, dan mag je op grond van het verbond vertrouwen dat het in Christus is. Dat is wat anders dan een versmalling van dit artikel tot tien gelovigen in een kerk, zodat gestorven kinderen in de meeste gevallen verloren zijn! Dan wordt het heil zo ongeveer een vorm van heilsegoïsme: eindeloos wachten en: zou ik dat lot krijgen? God raakt ons aan in Zijn genade! Het geloof is hiermee geen automatisme maar het is wel reëel en royaal toegankelijk binnen de kerk. Dit alles is in overeenstemming met bijvoorbeeld het dankgebed van het Doopformulier. Dat dankgebed is vanuit een ongezonde psychologie eigenlijk onmogelijk te lezen: het klopt dan gewoon niet meer! Hoe kunnen 'de kinderen der gelovigen' anders 'in Christus geheiligd zijn'? Vanuit een gezonde psychologie is het echter wel kloppend en consistent!

Volgens mij is er na Dordt in de late achttiende en vroege negentiende eeuw iets mis gegaan en dat gaat tot op heden door. Dat is mij en velen met mij overkomen en dat doet God tekort! Dan wordt Dordt een *Hollands drama* (Arthur van Schendel). Hier is een liefdevolle arts nodig die het zieke organisme wegsnijdt.

Vanuit de huidige mondiale perspectieven zou de notie van de wereldkerk dan wel benadrukt moeten worden, ter aanvulling op Dordt. Als een belijdenis in de zeventiende eeuw antwoorden mag op de tijd, dan mag dat ook in de eigen tijd. De Barmer Thesen zijn daar - in de context van de Tweede Wereldoorlog — een goed voorbeeld van. Waarom zouden we niet iets over atheïsme, islam, wereldreligies en wereldkerk moeten of mogen zeggen, vanuit het heden, als de noodzaak van de tijd daar toe roept?

Dordt vormt aldus een sterke verwoording van een geheimenis en daarin kan het een heilzaam geschenk zijn voor de wereldkerk waar ze zelf ook weer van kan leren vanuit het perspectief van de huidige tijd.

c. Klassieke theologie

De DL vormen een bijdrage aan de klassieke theologie. De thematiek van de uitverkiezing vraagt om voortdurende herijking en verdieping. Van harte hoop ik dat de discussie dan wel uit de conflictsfeer of uit de psychopathologische sfeer komt en we er elkaar niet de maat mee nemen. Laatst mailde een studente mij dat ze overwoog om te stoppen met haar scriptie over C.S. Lewis want haar dominee had gezegd dat Lewis arminiaan was. Dan breekt mijn klomp.

Volgens mij zouden we in milde irenie moeten spreken over de diepten Gods, niet curieus maar in verwondering.

Ik zou aan een remonstrant willen vragen wat hij precies bedoelt met de stelling dat God verkiest op grond van vooruitgezien geloof. Ik zou graag van een remonstrant willen weten hoe het volgens hem dan komt dat de ene mens wel besluit te geloven en de andere niet. De arminianen geven daarop geen antwoord. Ik zou tegen hen willen zeggen: God heeft jou als mens toch gemaakt inclusief je wil? Je hebt toch ook niet jezelf gewild? Je bent hier gewoon gekomen inclusief jouw wil, dus wat wil je dan eigenlijk?

Ik zou hen willen voorleggen dat 'vooruitzien' een onjuiste term is: voor God bestaat helemaal geen 'eerder' en 'later'. De klassieke theologie verwoordt dat God vanuit de eeuwigheid alle plaatsen en tijden onmiddellijk ziet en kent. Ironisch genoeg is juist Arminius hier Grieks en deterministisch in plaats van christelijk en open: hij volgt een Grieks, (diachroon) en niet een christelijk (synchroon) model van contingentie!

Ik zou aan de contra-remonstrant willen vragen wat het betekent dat God naar Zijn welbehagen mensen kiest. Als dit niet betekent dat dit 'at random' of willekeurig gebeurt, wat dan wel? Ik wil wel proberen om hier zelf iets te zeggen. God raakt hem aan. God vraagt: 'Mijn zoon, mijn dochter, geef Mij uw hart'. Terwijl we niet kunnen, vraagt Hij het tegelijkertijd wel. Hij plaatst ons in de Kerk en we worden gedoopt en het heil stroomt daar rijkelijk. Waar Hij ons aanraakt botsen hier God en mens, eeuwigheid en tijd, moeten en (niet-) willen. De bestaansreden van deze spanning is dat er juist binnen haar de logica van het gevecht kan ontstaan. God plaatst ons in een gevecht met Hem. Op de een of andere manier heeft elk gevecht zijn eigen verloop en afloop. God vecht zelf. Hij neemt redenen uit Zichzelf. Niet uit ons, maar het zijn wel redenen!!! Het is niet 'at random', geen 'lucky guess', geen noodlot. Als het wel een noodlot of determinatie zou zijn dan zou Schwaab met zijn boek *Wij zijn ons brein* nog gelijk hebben en — hoe ironisch! - geheel onbedoeld een neurologische basis leggen onder de uitverkiezingsleer! Nee, Hij kiest ons werkelijk. Voorafgaande aan Zijn keuze schiep Hij ons al! We hebben onszelf niet gemaakt: dat vergeet de Arminiaan. Wij zijn door Hem gemaakt tot wie we zijn. En het mysterie is dat we tegelijk werkelijk ook onszelf, zoals we onszelf hebben ontvangen, zijn. We vechten ook echt en we zijn ook werkelijk ver-antwoordelijk tegenover Hem. Meer dan wie ook is de Deense denker Kierkegaard de filosoof van het gevecht. Hij spreekt hier van de paradox: lees: de botsing. Het geloof is een gevecht. Het is, en hier citeert hij Augustinus, een sprong maar springen is vallen: het geloof is een passieve daad, een actieve dadeloosheid. Dit moet ook zo zijn. Pas dan is genade werkelijk genade en is geloof werkelijk overgave! Uiteindelijk gaat zij alle verstand en ook mijn logica te boven, ook al is zij niet irrationeel!

Volgens mij kan een herijking van Dordt in dit licht een grote betekenis hebben voor de voortgaande theologie van de wereldkerk.

Sliedrecht Revisited

Ergens ben ik nog steeds dat jongetje in de kerk die peinst over de lampjes. Het is een ander peinen geworden. Niet meer verpletterend. Dwars door alles heen heeft God mij aangeraakt en mag ik wandelen in Zijn licht. *Sola gratia*. Het kost me nog altijd moeite dat te zeggen, dat zal wel altijd zo blijven. Maar dat geeft niet, het heeft me mede gemaakt tot wie ik ben en het is goed zo.

Het is wel erg dat velen in mijn wereld onder de last der verkiezing gebukt gaan en geen uitzicht zien terwijl het er wel is. Ik noem dat maar de crypto-bekeerden. Mijn dominee had het vroeger altijd over mensen die 'met een ingebeelde hemel naar de hel gaan' maar ik denk dat er ook mensen zijn die met een ingebeelde hel naar de hemel gaan. Dan gaat het lampje van de rug af en aanschouwen zij Gods licht. Nog erger is het dat velen het geloof vaarwel zeiden omdat ze dachten dat het voor hen toch wel niet zou zijn - lot uit de loterij immers - en dat ze daarom beter maar zo hard mogelijk kunnen gaan feesten voordat het doek valt. Velen zijn ook — om tal van redenen - beschadigd en gekwetst en daarom zijn ze weggegaan.

Het ergste is dat talloos veel miljoenen mensen nooit van het heil hebben gehoord.

Gaan al deze mensen nu verloren? Ik bid voor het heil van hen allen, elke dag. Ik voel me daarin gesteund door Abraham die letterlijk marchandeerde met God over het behoud van Sodom. Of noties uit de vroege kerk dat Christus afdaalde in de dodenrijk en daar het evangelie verkondigde. Ik vraag ook aan God waarom Hij blijkbaar niet iedereen bekeert. Er staat toch: 'In de meerderheid van des Konings onderdanen is zijne heerlijkheid'. Waarom dan niet allen, dat is de hoogste heerlijkheid. Als kind snapte ik al niet hoe in de volkomenheid van de hemel hierna er zelfs maar een plaats der hel kon zijn. Of neemt God, zoals Lewis zegt, de wil van wie Hem echt en definitief niet willen zo serieus dat 'de deuren van de hel van binnenuit worden gesloten'?

Voor de duidelijkheid: ik stel hier geen opinies maar vragen, ik bid en ik pleit op Gods barmhartigheid: in de Jacobusbrief staat dat Gods barmhartigheid groter is dan Zijn rechtvaardigheid.

Voor mezelf heb ik geen probleem maar met de arme wereld wel. Ik bid God of Hij, als het in Zijn wil zou kunnen zijn, de ganse schepping tot de laatste steen wil verlossen. En tegelijk kan ik het dan weer overgeven in Zijn hand die het alles maakte en er Zijn diepe doel mee heeft. Zoals Bonhoeffer het zei:

'Sich Gottes Willen anvertrauen'

God is goed en in Hem is geen onrecht. Hij raakt ons aan. Ook in Sliedrecht, ook in Dordrecht. Niet in onze verkiezingslampjes maar in Gods licht zien we het Licht.